

Edmund Robek

Aspekty pastoralne apostołstwa świeckich

Seminare. Poszukiwania naukowe 21, 331-343

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. EDMUND ROBEK SAC

ASPEKTY PASTORALNE APOSTOLSTWA ŚWIECKICH

Spełnienie misji apostołskiej wymaga odpowiedniego przygotowania, bez którego wierni świeccy nie potrafią wypełnić powołania chrześcijańskiego w Kościele i w świecie. Przeciętny człowiek, po skończonej pracy, wycofuje się z życia publicznego w krąg rodziny i swoich najbliższych przyjaciół. Swoją czas wolny spędza przed telewizorem, na pielęgnowaniu ogródka czy na rozmowach ze znajomymi. W miejscach, w których przebywa, istnieje sporo możliwości, by życie stało się osobowe i wspólnotowe. Miejsca te dają też pewne szanse na apostołstwo i duszpasterstwo specjalne, ale nikt nie podejmuje takich działań, by nie być posądzonym o brak tolerancji. Duszpasterze, tworząc zamknięty krąg, najlepiej czują się w swoim towarzystwie i w niewielkim tylko stopniu nawiązują bliższe kontakty z osobami spoza własnej grupy. Pod pozorem uszanowania należynej każdemu wolności wołają raczej mniej niż więcej oddziaływać na innych¹. Ta opinia M. Majewskiego o współczesnych Europejczykach odnosi się również do polskiego społeczeństwa. Nasuwa się w tym kontekście bardzo aktualne pytanie: Jakie szanse włączenia się w przemianę polskiego społeczeństwa i wspólnoty Kościoła w Polsce mają działania podejmowane w ramach apostołstwa świeckich? Odpowiedź na to pytanie jest ważna, gdyż od jakości dzieła apostołskiego w dużej mierze będzie zależeć, czy we współczesnym pokoleniu Polaków spełniać się będą optymistyczne wizje rozwoju wspólnoty kościelnej i społeczeństwa, czy raczej urzeczywistnią się zapowiedzi kryzysu w Kościele i w codziennej rzeczywistości?

Apostołstwo wiernych świeckich może wyrażać się w dwóch postawach wiary. W postawie dojrzałej wiary deklaracje wiary pokrywają się z jej realizacją w życiu. Natomiast w postawie wiary sytuacyjnej rozpiętość między wiarą deklarowaną i realizowaną może być tak duża, że człowiek przestaje doceniać znaczenie egzystencjalne wiary religijnej, nie ograniczając przy tym wyznawania wiary nadprzyrodzonej, czego wyrazem jest potoczna deklaracja: *jestem wierzący, ale*

¹ M. Majewski, *Przekaz wiary nowemu pokoleniu*, w: *W służbie człowiekowi. Studium duszpastersko-katechetyczne*, red. Z. Marek, Kraków 1991, s. 47.

niepraktykujący. Człowiek wierzący może mieć trudności z określeniem wiary w płaszczyźnie egzystencjalnej, gdyż do właściwej jej oceny potrzebna jest zarówno wiedza religijna, jak również doświadczenie wiary na co dzień, które stanowi nieodzowny element kształtowania się świętości życia².

„Apostolstwem nazywa się wszelką działalność Ciała Mistycznego, która zmierza do rozszerzenia Królestwa Chrystusa po całej ziemi” (KKK 863)³. W tym dziele właściwą funkcją laikatu jest chrześcijańskie ożywianie świata doczesnego. Nie pomniejsza to jednak znaczenia istotnego przywileju świeckich, jakim jest prawo uczestniczenia czynnego w realizacji misji zbawczej Kościoła. Różnice, występujące między członkami Kościoła, wynikają z działania łaski, która w różny sposób ubogaca poszczególnych wiernych i zobowiązuje do odmiennego sposobu postępowania: „stosownie do powołań, wymagań czasów i darów Ducha Świętego apostolstwo przyjmuje bardzo zróżnicowane formy” (KKK 864). Trzeba jednak w tym miejscu zaznaczyć, że wszelkim działaniom apostolskim i charyzmatycznym potrzebna jest legitymizacja od hierarchii kościelnej, której przysługuje prawo orzekania o autentyczności charyzmatów (KK 12) i na której spoczywa obowiązek czuwania, aby ich wprowadzanie w czyn służyło wspólnocie kościelnej.

Obowiązkiem hierarchii jest też udzielanie wiernym świeckim pomocy „z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów” (kan. 213). Natomiast świeccy mają obowiązek i prawo poznawania nauki chrześcijańskiej, „każdy w sposób dostosowany do jego możliwości i zajmowanej pozycji” (kan. 229, 1)⁴. Przygotowanie świeckich do apostołatu zakłada również „pełną

² Zainteresowanie duchowością i mistyką chrześcijańską jest przejawem tęsknoty za głębokim przeżyciem obecności Boga w życiu człowieka, ale też wynikiem zmęczenia intelektualizmem. „Przebudzenie mistyczne” jest znakiem czasu. Zjawisko to stanowi klucz do zrozumienia współczesnej sytuacji duchowej człowieka; otwiera drogi do odnowy wewnętrznej chrześcijanina na progu nowej epoki. Warto zaznaczyć, że nie można oddzielać mistyki od teologii, powoduje to bowiem ujemne skutki zarówno dla jednej, jak i dla drugiej. Dlatego poszukiwanie w mistyce Dalekiego Wschodu (obecnej teologii katolickiej) doświadczenia Boga, kończy się zwykle indyferentyzmem religijnym, albo sprowadza się do formalnego stosowania na przykład wschodnich technik koncentracyjno-relaksacyjnych. S. Urbański, *Zaślubiny duchowe*, „Miejsca Święte” 35 (1999), s. 16.

³ Celem ostatecznym apostołstwa jest zbawienie człowieka i świata. Celem bliższym jest ukazanie światu orędzia Chrystusa i przekazanie mu Jego łaski (DA 6; DM 1). Warunkiem podstawowym jest osobiste zjednoczenie z Chrystusem (DA 4): „Chrystus posłany przez Ojca jest źródłem i początkiem całego apostołstwa w Kościele, jest więc oczywiste, że skuteczność apostołstwa [...] świeckich zależy od ich żywego zjednoczenia z Chrystusem” (KKK 864). Świecki nigdy nie opuszcza swojego miejsca w świecie i na mocy Bożego powołania „ma zaszczytny obowiązek przyczynić się do tego, aby plan zbawienia coraz bardziej rozszerzał się na wszystkich ludzi wszystkich czasów i wszystkich miejsc na ziemi” (KK 33).

⁴ Różnica między kapłanami a wiernymi świeckimi polega na odmiennym sposobie sprawowania kapłańskiego, profetycznego i królewskiego urzędu Chrystusa. „Osoba świecka jest w rzeczy samej prawdziwie kapłanem, prorokiem i królem. Jednakże o ile ordynowany szafarz jest i działa – jako kapłan, król i prorok – w osobie Chrystusa jako Głowy, to świeccy są i działają tak [...], jak ciało Chrystusa. Rolą kapłaństwa hierarchicznego jest bowiem działać w osobie Chrystusa-Głowy z

formację humanistyczną, dostosowana do uzdolnień i warunków życia każdego. Świecki bowiem, znając dobrze świat współczesny, powinien być wrośnięty we własną społeczność i jej kulturę” (DA 29)⁵.

Duchowni zapoczątkowują i rozwijają apostołstwo chrześcijan świeckich, chrzcząc i bierzmując (te sakramenty stanowią podstawę i źródło apostołstwa świeckich), sprawując Eucharystię i udzielając innych sakramentów, a także głosząc w imieniu Kościoła słowo Boże (działalność duchownych w tej dziedzinie przyczynia się do rozwoju apostołstwa świeckich – por. KK 33; DA 30). Świeccy natomiast wspomagają duchownych modlitwą i czynem (DK 9), a także swymi radami⁶.

1. UDZIAŁ LAIKATU W MISJI KAPŁAŃSKIEJ

W kapłaństwie Chrystusa tradycyjnie wyróżnia się trzy funkcje: prorocką, czyli głoszenie posłannictwa Bożego; liturgiczną, która polega na złożeniu ofiary ze swojego życia; królewską, czyli powrót stworzenia do Boga (konsekracja świata). Wierni, mający udział w kapłaństwie Chrystusa, uczestniczą również w trzech funkcjach Jego kapłaństwa. W Konstytucji *Lumen gentium*⁷, Ojcowie soborowi uwypuklili to uczestnictwo, choć została zmieniona kolejność tych funkcji: najpierw opisana jest funkcja liturgiczna, a następnie prorocka i królewska⁸.

tytułu sakramentu święceń, przekazywać łaskę Chrystusa słowami i przez sakramenty, podczas gdy rola świeckich, która pochodzi z sakramentu chrztu i bierzmowania, polega na szukaniu Królestwa Bożego poprzez angaż w sprawy doczesne i kierowanie nimi zgodnie z wola Bożą”, P.C. Phan, *Możliwość duchowości świeckich: ponowne przebadanie niektórych założeń teologicznych*, „Communio” 7 (1987) 3, s. 70.

⁵ Należy unikać klerykalizacji i monachizacji apostołstwa, gdyż stanowią one dla Kościoła takie samo zagrożenie jak jego całkowita laicyzacja. Zob. R. Forycki, L. Balter, *Apostołstwo chrześcijan świeckich a apostołstwo chrześcijan nie-świeckich*, „Communio” 1 (1981) 6, s. 108.

⁶ W ocenie współpracy wiernych świeckich z hierarchią w Kościele polskim należy uwzględnić odpowiedzi na następujące pytania: „Czy Kościół w Polsce dysponujący bogatą kadrą duchowieństwa, jest zdolny wychować solidnych chrześcijan o nastawieniach apostołskich, działających czynnie w strukturach parafialnych i ponad parafialnych oraz w świecie zewnętrznym? Czy dominujące u nas duszpasterstwo masowe nie stanowi pewnej przeszkody dla rozwoju religijno – apostołskiego świeckich? Czy dokonujące się u nas przemiany w dziedzinie apostołstwa świeckich nie prowadzą do powolnego tworzenia się »elity katolickiej«, bez aktywizacji apostołskiej szerokich mas ludzi świeckich?”. J. Mariański, *Kontrowersje wokół roli świeckich w parafii*, w: *Kościół-świat-świeccy*, Warszawa 1988, s. 70.

⁷ KK 11–12 i 34–36.

⁸ J.-G. Page, *Teologiczne podstawy posłannictwa świeckich*, „Communio” 7 (1987) 3, s. 54. „To przedstawienie zwykłego porządku ma prawdopodobnie na celu ukazanie dwóch rzeczy: przede wszystkim może ono przypomnieć, że przepowiadanie Ewangelii i praca nad przywróceniem świata Bogu czerpią całą swą skuteczność z relacji do Chrystusa, którą podbudowują i podtrzymują sakramenty i że to przepowiadanie i ta praca nie mogą mieć trwałego i istotnego znaczenia, o ile nie są

Świeccy – to w Kościele ci wszyscy wierni, którzy nie są członkami stanu duchownego, prawnie ustanowionego w Kościele. Są to wierni, którzy wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży, stając się na swój sposób uczestnikami kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa, sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie (KK 31).

Chrzest stanowi zatem drzwi wejściowe do świątyni Boga, którą jest Ciało Chrystusa – Kościół; chrzest jest też środkiem zamierzonym przez Boga po to, aby ludzie zostali wszczępieni w krzew winny (por. J 15, 1n) i stali się członkami jednego ciała o licznych funkcjach (por. 1 Kor 12, 12n; Ef 4, 4–13). Chrzest jest także sakramentem, który przez namaszczenie i naznaczenie pieczęcią Ducha Świętego (por. 2 Kor 1, 21–22; Ef 1, 13; 1 J 2, 20. 27) daje uczestnictwo w kapłańskiej konsekracji Chrystusa. Konstytucja *Lumen gentium* w dwóch miejscach podkreśla konsekracyjny charakter chrztu: 1) wierni wcieleni do Kościoła przez chrzest otrzymali znamię⁹, które ich przeznaczają do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej (KK 11); 2) ludzie świeccy, jako poświęceni Chrystusowi i namaszczeni Duchem Świętym, w przedziwny sposób są powołani i przygotowani do tego, aby rodziły się w nich zawsze coraz obfitsze owoce Ducha (KK 34)¹⁰.

Wszystkie uczynki, modlitwy i apostołskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie i rodzinne, codzienna praca, wypoczynek ducha i ciała ludzi świeckich, jeśli odbywają się w Duchu, a nawet utrapienia życia, jeśli są cierpliwie znoszone, stają się duchowymi ofiarą, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa (KK 34). W życiu chrześcijanina wszystko znajduje się pod wpływem Chrystusa. W konsekwencji naznaczenia pieczęcią chrzcielną chrześcijanin staje się „drugim Chrystusem”, nie mocą jakiegś identyfikacji z Nim, która zniweczyłaby jego własną osobowość czy odebrała wszelką wolność działania, ale w imię zjednoczenia w miłości, gdzie cała ludzka istota jest przesiąknięta Chrystusem i znajduje się pod działaniem Jego Ducha. Obecność Ducha Świętego w osobie chrześcijanina i udział w jego życiu opiera się na uznaniu odrębności osobowej i wolności, dzięki czemu zgoda na intymny związek z Chrystusem i działanie pod wpływem Jego Ducha staje się źródłem najbardziej płodnego rozwoju osobowego¹¹. Duch ludzki i serce człowieka (osobowe centrum) jest wtedy tak przeobóstwione, że chrześcijanin w obliczu Ojca niebieskiego nie jest już sam, ale jest z nim Jezus Chrystus i Duch Święty. Ten intymny związek z Osobami Trójcy Świętej objawia się najpełniej w

oparte w całości na życiu poświęconym Bogu. Po drugie nie przekreśla ich wzajemnego przenikania”. Tamże, s. 54–55. Zob. także J.-G. Page, *Une Eglise sans laïcs?*, Montréal 1980, s. 44–54.

⁹ Pieczęć (słowo łacińskie, które jest przekładem greckiego *sphragis*). Zob. J. Galot, *La nature du caractère sacramental*, Paris–Louvain 1958, s. 22–44.

¹⁰ J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 56–57.

¹¹ Tamże, s. 58–59. Udział w życiu wiecznym jest tak wielkim darem, przekraczającym wszystkie dzieła człowieka, że powinien on włączyć się w szukanie królestwa Bożego poprzez realizowanie własnego powołania, czyli „zajmowanie się sprawami świeckimi i kierowanie nimi po myśli Bożej” (KK 31).

dialogu modlitwnym. Kiedy chrześcijanin modli się, to Jezus Chrystus włącza go w swoją modlitwę Boga-Człowieka. A kiedy chrześcijanin doświadcza trudności w życiu modlitewnym, kiedy nie wie jak się modlić, to Duch Święty przychodzi mu z pomocą: „Podobnie także Duch przychodzi z pomocą naszej słabości. Gdy bowiem nie umiemy się modlić tak, jak trzeba, sam Duch przyczynia się za nami w błaganiach, których nie można wyrazić słowami” (Rz 8, 26).

W kontekście tej modlitwy, poddanej Duchowi Świętemu, trzeba zwrócić uwagę na stosunek modlitwy liturgicznej do osobistej. W wyjaśnieniu tej kwestii można się posłużyć modelem obecności całości w częściach. W taki też sposób Sobór Watykański II określił stosunek Kościoła powszechnego do Kościołów partykularnych (por. KK 23). Wspomniana idea obecności całości w częściach może mieć również swoje zastosowanie w ukazaniu stosunku modlitwy Kościoła, jako Ciała Chrystusa, do modlitwy poszczególnego chrześcijanina¹². Należy zaznaczyć, że wymiar liturgiczny i osobisty modlitwy jest realizacją jednej tajemnicy modlitwy. Jeśli ma ona mieć miano autentycznej modlitwy, to nie powinna być pozbawiona żadnego z tych wymiarów, gdyż one konstytuują właściwie rozumianą jej eklezjalność. Modlitwa liturgiczna, bez modlitwy osobistej, może stać się formalizmem, a modlitwa osobista bez modlitwy liturgicznej może się przemienić w intymizm religijny¹³. Prawdziwa modlitwa winna być osmozą, czyli wzajemnym przenikaniem się tych dwóch wymiarów¹⁴. Zwrócił na to uwagę Jan Paweł II, nauczając, że „uczestnictwo w liturgii Kościoła (breviarz i życie sakramentalne) jest uprzywilejowanym środkiem kontemplacji, zwłaszcza w jej punkcie szczytowym, jakim jest Ofiara Eucharystyczna, w której modlitwa wewnętrzna jest ściśle złączona z kultem wewnętrznym”¹⁵.

a. Funkcja prorocka

Konstytucja *Lumen gentium* (nr 12 i 35) kładzie nacisk na ściśle powiązanie między funkcją liturgiczną kapłaństwa ochrzczonych a funkcją prorocką. Konstytucja widzi tę ostatnią jako przejawiającą się na trzy różne, komplementarne sposoby: 1) przez świadectwo życia; 2) przez głoszenie Ewangelii; 3) przez charyzmaty, które są dane ku zbudowaniu ludu Bożego. Na pierwszym miejscu podkreślić należy związek pomiędzy świadectwem życia a przepowiadaniem Ewangelii, który Konstytucja określa w następujący sposób: „[...] ludzie świeccy stają się potężnymi głosicielami wiary w rzeczach, których się spodziewają (por. Hbr

¹² J. Ambaum, *Modlitwa wspólna czy osobista?*, „Communio” 5 (1985) 4, s. 70.

¹³ Intymizm religijny oznacza skupienie się na osobistych przeżyciach wewnętrznych do tego stopnia, że człowiek traci odniesienie do wspólnoty.

¹⁴ A. Ballestrero, *Droga do nowego życia. Rekolekcje watykańskie*, w: *Droga do nowego życia*, red. R. Ruszycki, Kraków 1981, s. 373.

¹⁵ Jan Paweł II, *Modlitwa podtrzymuje i zasila życie poświęcone Bogu*, w: *Nauczanie papiejskie*, t. 3, cz. 1, Poznań–Warszawa 1985, s. 221.

11, 1), jeśli z życiem z wiary niezachwianie łączą wyznanie wiary. Ta ewangelizacja, to znaczy głoszenie Chrystusa dokonywane zarówno świadectwem życia, jak i słowem, nabiera swoistego charakteru i szczególnej skuteczności przez to, że dokonuje się w zwykłych warunkach właściwych światu” (KK 35)¹⁶.

Wiernych świeckich, do prowadzenia ewangelizacji, przygotowuje nauczanie hierarchii, które powinno mieć charakter formacyjny. Jego treścią pozostaje to wszystko, „w co należy wierzyć i co trzeba czynić dla chwały Bożej i zbawienia ludzi” (kan. 768 § 1), a jako cel należy wskazać przygotowanie wiernych do przepajania i udoskonalania duchem ewangelicznym porządku doczesnego (kan. 225 § 2), ze szczególnym wyróżnieniem: godności i wolności osoby ludzkiej; jedności, trwałości i zadań rodziny; obowiązków ludzi żyjących w społeczeństwie; planu Bożego co do rzeczy stworzonych (kan. 768 § 2)¹⁷.

Systematyczna socjalizacja religijna, zwłaszcza w ramach instytucjonalnego nauczania Kościoła (katecheza, kaznodziejstwo), spełnia zatem bardzo ważną funkcję w apostołstwie świeckich. Celem tego nauczania jest poznanie Boga i zrozumienie przez chrześcijanina swojego człowieczeństwa dzięki Objawieniu, które Bóg skierował do człowieka przez Chrystusa¹⁸.

Dzięki nauczaniu kościelnemu wierni świeccy mogą uświadomić sobie wartość Bożego powołania do uchrześcijanienia świata. Na mocy tego powołania świecki chrześcijanin – według określenia J. Maritaina – jest akordowym pracownikiem świata (*tâcheron du monde*). Podczas gdy kapłani i zakonnicy mogą pracować w budowaniu chrześcijańskiego świata „na godzinę” lub „na dniówkę”,

¹⁶ Konstytucja widzi tu potrzebę podkreślenia szczególnej wartości ewangelizacyjnej małżeństwa chrześcijańskiego: „W wypełnianiu tego zadania nader cenny okazuje się ten stan życia, który uświęcony jest osobnym sakramentem, mianowicie życie małżeńskie i rodzinne. Tam odbywa się zaprawa w apostołstwie świeckich i tam znajduje się znakomita jego szkoła, gdzie pobożność chrześcijańska przenika całą treść życia i z dnia na dzień coraz bardziej ją przemienia. Tam małżonkowie znajdują swoje powołanie polegające na tym, że mają być dla siebie nawzajem i dla swoich dzieci świadkami wiary i miłości Chrystusa. Rodzina chrześcijańska pełnym głosem oznajmia zarówno obecne cnoty Królestwa Bożego, jak i nadzieję błogosławionego życia” (KK 35). Zob. J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 59–60.

¹⁷ „Do pasterzy należy jasne wyłożenie zasad dotyczących celu stworzenia i używania rzeczy doczesnych oraz dostarczanie pomocy moralnych i duchowych, by porządek rzeczy doczesnych odnowił się w Chrystusie” (DA 7). Działalność Ducha, który asystuje nauczaniu Kościoła nie jest jednak automatyczna – respektuje wolność serc, w których się dokonuje: to może, między innymi, wyjaśnić opóźnienie w dochodzeniu do doskonałej jednomysłności między oficjalnym nauczaniem hierarchii a zgodą całego wierzącego ludu na to nauczanie. J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 60. Chrześcijanin, jako człowiek modlitwy, nie jest też bezradny wobec teologicznych wywodów, bo posiada zmysł wiary, który pozwala mu rozemnać prawdę Bożą.

¹⁸ „Tym, którzy praktykują już Komunię św. Pallotti polecił wyjaśniać znaczenie Eucharystii w życiu chrześcijanina i jednocześnie ukazać doktrynę na temat Eucharystii, a mianowicie mówić o żywej obecności Boga, o duchowym pokarmie, o szczególnej więzi, która rodzi się przez ten Sakrament, a w końcu o nieprzemijającej mocy Eucharystii oraz zadatku zmartwychwstania i chwały”. C. Parzyszek, *Duchowość apostołska według św. Wincentego Pallottiego*, Ząbki 2004, s. 204–205.

to natomiast świecki chrześcijanin jest najęty przez Boga do pracy „akordowej”, a więc na cały czas aż do wykonania dzieła. Świecki chrześcijanin nigdy nie opuszcza swojego miejsca w świecie i na mocy Bożego powołania „ma zaszczytny obowiązek (*praeclarum onus*) przyczyniać się do tego, aby Boży plan zbawienia coraz bardziej rozszerzał się na wszystkich ludzi wszystkich czasów i wszystkich miejsc na ziemi” (KK 33). To głównie przez powołanie i posłannictwo świeckich chrześcijaństwo staje się duszą ożywiającą świat: „Czym dusza jest w ciele, tym niech będą w świecie chrześcijanie” (KK 38)¹⁹.

To zadanie wiernych świeckich wspiera Kościół, który staje wobec bardzo aktualnego w dziele apostołstwa wezwania, zmierzającego do wyczerpania wszystkich ludzi na potrzebę autentycznej modlitwy. Odnosi się to zwłaszcza do chrześcijan, którzy zaniedbali życie modlitewne, zapominając przy tym, że modlitwa jest rzeczywistością dynamiczną i podlegającą prawom rozwoju. Nie bez znaczenia na taki stan modlitewnej świadomości ludzi pozostają przemiany dokonujące się we współczesnym świecie. Wiele z nich wpływa na pojawienie się trudności w autentycznej modlitwie. Do tych negatywnych zjawisk zaliczyć należy powstawanie i rozwój sekt, a także propagowanie duchowości niezgodnych z duchem Ewangelii. Atmosfera ta wprowadza pewien niepokój wśród ludzi i prowadzi do zagubienia się na ścieżkach modlitwy. Współczesny człowiek, żyjący w duchowej próżni, staje się podatnym gruntem różnego rodzaju „duchowości” propagujących swoje szkoły modlitwy. Łatwo też ulega pokusom metod i technik tychże duchowości, których źródła nie mają nic wspólnego z Ewangelią, a nawet proponują duchowość wymierzoną przeciwko samemu człowiekowi²⁰.

b. Funkcja liturgiczna (kultyczna)

Apostolstwo świeckich jest uczestnictwem w zbawczym posłannictwie Kościoła i do tego apostołstwa sam Chrystus przeznacza wszystkich przez chrzest i bierzmowanie. Przez sakramenty, a szczególnie dzięki świętej Eucharystii, udzielana jest i podtrzymywana miłość do Boga i ludzi, która jest duszą całego apostołstwa. Ludzie świeccy są powołani szczególnie do tego, aby sprawiać, że Kościół stanie się obecny i aktywny w takich miejscach i w takich okolicznościach, w których jedynie przy ich pomocy może on stać się solą ziemi (KK 33).

Dużą rolę w wypełnianiu tego zadania spełnić może modlitwa prośby. Jako środek apostołatu najlepszą jej formą może stać się modlitwa wstawiennicza, włączona w Eucharystię – dziękczynienie. Należy zaznaczyć, że przedmiot trosk i niepokojów człowieka powinien być zawarty nie tylko w intencji modlitwy proś-

¹⁹ E. Weron, *Niebezpieczeństwo klerykalizacji laikatu*, „Communio” 7 (1987) 3, s. 89–90.

²⁰ M. Krzywicki, *Kościelny wymiar modlitwy*, „Ateneum Kapłańskie” 126 (1996), s. 66–67.

by, ale powinien stanowić jej treść²¹. Ponieważ Eucharystia jest sakramentem, który bardziej niż wszystkie pozostałe łączy ochrzczonych z misterium paschalnym Jezusa Chrystusa, które było kulminacyjnym aktem wypełnienia Jego kapłaństwa, pozwala ona chrześcijanom na ciągłe zjednoczenie ofiary ze swojej osoby i ze swojego życia z tą ofiarą, którą Chrystus uczynił „raz na zawsze” na krzyżu (por. Hbr 7,27; 9, 12; 10,10; 9, 26 i 1 P 1, 19–20) i którą ustawicznie przedstawia Ojcu (por. Hbr 7, 25; 8, 1–2; 24 n; Rz 8, 34; 1 J 2, 1). Chrześcijanie realizują w najwyższym stopniu uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa, ofiarując w Chrystusie i z Nim „ciała swoje na ofiarę żywą, świętą i Bogu przyjemną” (Rz 12, 1; por. 1 P 2, 5). Tu także, mocą swego zespolenia z ciałem Chrystusa, mogą oni dzięki współpracy z działaniem Ducha przyjmować dyspozycje i odczucia kapłańskie Chrystusa, które będą ich ożywiać w codziennej egzystencji²².

Źródłem, z którego płynie żywotność i siła apostołstwa, jest modlitwa. W niej chrześcijanin poznaje wolę Ojca w niebie, którą objawia słowo Boże. Proces rozważania Słowa uwidacznia się szczególnie w ramach liturgii Kościoła, która będąc najbogatszym źródłem życia duchowego (DZ 6), ma prowadzić do szczerzej modlitwy (por. DK 5). Sobór wyraźnie podkreśla znaczenie relacji istniejących między Słowem Bożym, liturgią, życiem duchowym a modlitwą. Opierając się na Słowie Bożym, Kościół formuje modlitwę poprzez *lectio, cogitatio, studium, meditatio i contemplatio*, będące szczytem i owocem modlitewnego zjednoczenia z Bogiem²³.

c. Funkcja królewska

Funkcja królewska jest władzą – przysługującą Chrystusowi na mocy samego Wcielenia i jego wypełnienia w Odkupieniu – zharmonizowania stworzenia, wartości naturalnych, czyli świeckich, z łaską, czyli powołaniem człowieka do przybranego synostwa. Wizja wiary chrześcijańskiej, która stara się zgłębić plany czy tajemnice Boga, według wyrażenia, które można znaleźć zwłaszcza w Liście do Efezjan oraz w Liście do Kolosan odkrywa²⁴, że stworzenie było pomyślane przez Ojca w Synu, który jest Jego Słowem (J 1), Jego obrazem (Kol 1, 15), „odbiciem Jego istoty” (Hbr 1, 3), i które to stworzenie było miłością chciane w Duchu²⁵. Należy

²¹ Zob. L. Bouyer, *Wprowadzenie do życia duchowego. Zarys teologii ascetycznej i mistycznej*, Warszawa 1982, s. 72–75.

²² J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 57–58. Wszystkie duchowe ofiary chrześcijan są składane z najwyższą czcią Ojcu podczas celebrowania Eucharystii wraz z ofiarą Ciała Pańskiego. W ten sposób ludzie świeccy, jako pobożnie działający wszędzie czciciele Boga, uświęcają świat dla Niego (KK 34).

²³ M. Machał, *Kształtowanie duchowości kapłańskiej*, w: *Kultura życia wewnętrznego*, Wrocław 1983, s. 247.

²⁴ Ef 1, 3–23; 3, 1–21; Kol 1, 9–2, 5.

²⁵ Święty Ireneusz mówi o Synu i o Duchu jako dwóch rękach, przez które Bóg ukształtował stworzenie. Zob. traktat św. Ireneusza *Przeciw herezjom*.

także przyznać, że to stworzenie było chciane w przewidywaniu zbawczego wcielenia Syna²⁶. To pozwala odkryć różnice i zarazem wzajemne przyporządkowanie stworzenia oraz synowskiego przybrania (zob. KK 36; KDK 33–39)²⁷.

Według nauczania Soboru właściwa misja, którą Chrystus powierzył swojemu Kościołowi, nie należy do porządku politycznego, gospodarczego, czy też społecznego. Cel, który Chrystus mu wyznaczył, zawiera się w ramach porządku religijnego, z którego wypływają zadania, światło i siły, mogące służyć ustanowieniu i umocnieniu społeczności ludzkiej zgodnie z prawem Bożym. Tam gdzie trzeba, stosownie do okoliczności czasu i miejsca, Kościół może, a nawet powinien, inicjować dzieła, które służyłyby wszystkim, zwłaszcza zaś potrzebującym, jak na przykład dzieła miłosierdzia lub inne tego rodzaju (KDK 42)²⁸. W ten sposób Sobór określił istotę misji świeckich w świecie, która polega na kontynuowaniu tego, co zapoczątkował Chrystus przez swoje odkupieńcze wcielenie, które powinno być dokończony i wypełnione przez chrześcijan, na przestrzeni wieków aż do pełni Królestwa Bożego (por. 1 Kor 15, 27–28). Chrystus, przez swego Ducha, kontynuuje i dopełnia dzieła za pośrednictwem członków swojego Ciała. Na tym polega właśnie funkcja królewska ochrzczonych: uświęcać świat doczesny, czyli świecki, to znaczy podporządkowywać go ostatecznemu celowi, którym jest przybrane synostwo oraz uwalniać go z niewoli, w jaką go wprowadza grzech ludzki (por. Rz 8, 19–22)²⁹, ale z najwyższym poszanowaniem jego wrodzonej dobroci oraz własnej trwałości, które wypływają z faktu, iż wyszedł on z „rąk Boga”. Można uznać, że jest to fundamentalny, teologiczny opis funkcji królewskiej w kapłaństwie chrześcijan, jaki prezentuje *Lumen gentium*. Konstytucja podkreśla, że jakkolwiek funkcja ta przypada w udziale wszystkim ochrzczonym, to „świeccy mają pierwsze miejsce w jej wypełnianiu” z racji ich szczególnej „działalności” w laickim świecie i „ich kompetencji w dziedzinach”, które tej

²⁶ Ef 1, 10; Kol 1, 15–20; 1 P 1, 18–20.

²⁷ J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 61.

²⁸ Liturgia, wpisana w życie wspólnotowe chrześcijan, pozostaje w ścisłym związku z diakonią. Każdy duchowny i świecki jest wezwany do zaradzania potrzebom wspólnoty, a zwłaszcza niesienia pomocy najbardziej potrzebującym (wdowom, sierotom, chorym, więźniom). Wszyscy zobowiązani są do składania ofiar na ten cel, ale ich stosowność i wielkość każdy członek wspólnoty określa sam według miary swoich możliwości. Składanie ofiar nie zwalnia z osobistego zaangażowania w służbę najbardziej potrzebującym. J. Gaudemet, *Świeccy w pierwszych wiekach Kościoła*, „Communio” 7 (1987) 3, s. 7.

²⁹ J.-L. Marion uważa, że „kapłaństwo ochrzczonych ukazuje swą królewskość w tym jednym zadaniu, które zespala się z misją Chrystusa i w niej znajduje swe potwierdzenie: odnowić w Nim wszystko (Ef 1, 10; 1 Kor 15, 28). Chodzi o nadanie liturgii wymiaru kosmicznego poprzez nawrócenie osobiste, powodujące przemianę świata. A ponieważ Kościół jest jedynie zapoczątkowaniem tego nawrócenia, ciągnącego się poprzez wieki i kultury, nie jest w stanie przewyższyć w Kościele wyjątkowej, królewskiej godności kapłaństwa ochrzczonych, które nie zawdzięcza niczego nikomu, wszystko zaś Chrystusowi”. J.-L. Marion, *Godność człowieka świeckiego*, „Communio” 1 (1981) 6, s. 92–93.

działalności dotyczą³⁰. Trzeba tu również dodać, że funkcja królewska kapłaństwa ochrzczonych znajduje swoją realizację wewnątrz samej wspólnoty chrześcijańskiej w zakresie tej działalności, którą nazywa się na ogół aktywnością pastoralną lub po prostu duszpasterstwem³¹.

2. APOSTOLAT LAIKATU W KOŚCIELE

Analiza funkcji kapłaństwa ochrzczonych domaga się przedstawienia komplementarnych funkcji kapłaństwa szafarzy. Każde z tych dwóch rodzajów uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa, zasadniczo różne w istocie – świeckich i duchownych – jest wzajemnie przyporządkowane (KK 10), ale cieszą się one, każde na swój sposób, swoistym priorytetem. Uczestnictwo świeckich w kapłaństwie Chrystusa na mocy chrztu jest pierwsze w tym sensie, że stanowi ono sam fundament Kościoła: w swej realizacji doczeka się ono pełnego rozkwitu w królestwie eschatologicznym. Szczególne uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa, które przypada hierarchii, ma sens tylko dla tego okresu dziejów, gdzie funkcja Chrystusa wymaga sakramentalnego pośredniczenia poprzez członki Kościoła: i pod tym względem to uczestnictwo cieszy się pewnym pierwszeństwem w tym sensie, że jest ono niezbędne, aby konkretna wspólnota mogła należeć w doskonały sposób do Kościoła Jezusowego. Wszyscy zatem, w łonie różnorodności charyzmatów, zostali „wybrani, by służyć w obecności Pana” i by stanowili „lud, który Jemu składa w świecie ofiarę czystą”, jak wyrażają to modlitwy eucharystyczne³².

Apostolat hierarchii i świeckich jest uczestnictwem w funkcji Chrystusa Kapłana, Proroka i Króla, dzięki czemu mają oni czynny udział w życiu i działalności Kościoła. We wspólnotach kościelnych działalność świeckich jest konieczna, aby apostolstwo pasterzy było w pełni skuteczne. Świeccy, ożywieni duchem prawdziwie apostołskim, uzupełniają to, czego brakuje ich braciom, ożywiają ducha zarówno pasterzy, jak i reszty wiernych (por. 1 Kor 16,17n). Wierni świeccy, karmieni czynnym udziałem w życiu liturgicznym swojej wspólnoty, gorliwie uczestniczą w jej pracach apostołskich. Przyciągają do Kościoła ludzi trzymających się z dala od niego, gorliwie współdziałają w przekazywaniu słowa Bożego,

³⁰ J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 61–62.

³¹ Pole aktywności pastoralnej świeckich wewnątrz wspólnoty chrześcijańskiej lub w jej imieniu jest bardzo szerokie; rozciąga się przynajmniej w założeniu, tak dalece, jak aktywność pastoralna szafarzy i zakonników: żadna funkcja pastoralna nie może być zamknięta przed świeckimi – z wyjątkiem tych, które wymagają władzy duchownej, którą przynosi sakrament święceń kapłańskich. W praktyce Kościoła dopuszczano do spełniania obowiązków proboszcza przez osoby zakonne. Obowiązki zakonnicy pełniące funkcje proboszcza są podobne do zadań proboszcza, z wyłączeniem tych, które wymagają charakteru kapłańskiego i jurysdykcji, M. Morgante, *La parrocchia nel Codice di Diritto Canonico*, Alba 1985, s. 196.

³² J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 63.

zwłaszcza przez katechizację. Oddając na usługi Kościoła swoją wiedzę, usprawniają pracę pasterską, a także zarządzanie dobrami kościelnymi (DA 10)³³.

Według nauczania Katechizmu „miłość, czerpana przede wszystkim z Eucharystii, jest jakby duszą całego apostołstwa” (KKK 864). Rozwój apostołstwa kościelnego domaga się zatem od laikatu twórczego uczestniczenia w pełni życia liturgicznego, które zakłada przynależność do wspólnoty kościelnej. Szczytem działalności Kościoła i źródłem jego mocy jest bowiem liturgia. Biorąc pod uwagę modlitewny charakter liturgii, trzeba podkreślić, że nie jest ona tylko kultem³⁴. Istnieje też aspekt świadectwa ewangelizacyjnego liturgii, która „w najwyższym stopniu przyczynia się do tego, aby wierni życiem swoim wyrazili i ujawniali innym misterium Chrystusa i rzeczywistą naturę prawdziwego Kościoła. Jest on bowiem ludzki i jednocześnie boski, widzialny i wyposaony w dobra niewidzialne, żarliwy w działaniu i oddany kontemplacji, obecny w świecie, a jednak pielgrzymujący” (KL 2).

3. WSPÓLPRACA HIERARCHII I LAIKATU W APOSTOLSTWIE W ŚWIECIE

Kapłanom powierzono świętą służbę, dlatego z upoważnienia Chrystusa nauczając, uświęcając i kierując rodziną Bożą, w taki sposób są pasterzami, aby wszyscy wypełniali nowe przykazanie miłości (KK 36). Wyświęceni duchowni są zatem, z woli Chrystusa, ustanowieni nauczycielami, szafarzami tajemnic i pasterzami dla innych. Jednak co do godności i wspólnego wszystkim działania na rzecz budowania Ciała Chrystusa, panuje wśród wszystkich prawdziwa równość (KK 32). Budowanie Ciała Chrystusa wymaga więc współpracy w duszpasterskiej działalności kapłanów i wiernych świeckich³⁵.

Istnieje jednak zbawcze posłannictwo Chrystusa w stosunku do świata. Ojcowie soborowi stwierdzają, że pasterze nie po to zostali ustanowieni przez Chrystusa, aby wziąć tylko na siebie całe zbawcze posłannictwo Chrystusa w stosunku do świata, lecz że ich „szczytnym zadaniem jest tak sprawować opiekę pasterską nad wiernymi i tak uznawać ich posługi i charyzmaty, żeby wszyscy oni pracowali zgodnie, każdy na swój sposób, dla wspólnego dzieła” (KK 30). Dusz-

³³ „Parafia dostarcza wyraźnego przykładu wspólnotowego apostołstwa, gromadząc w jedno wszelką, występującą w niej różnorodną aktywność ludzką i wszczepiając ją w powszechność Kościoła. Niech świeccy przyzwyczajają się działać w parafii w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami, przedkładać wspólnocie kościelnej problemy własne i świata oraz sprawy dotyczące zbawienia, celem wspólnego ich omówienia i rozwiązania, a także w miarę sił brać udział we wszelkich inicjatywach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny” (DA 10).

³⁴ Zob. K. Hołda, *Teologia modlitwy liturgicznej*, „Ateneum Kapłańskie” 100 (1983), s. 358.

³⁵ Ludzie świeccy mogą być także powoływani w różny sposób do bardziej bezpośredniej współpracy z apostołem hierarchii (KK 33). Wierni świeccy mogą być powołani do współpracy z ich pasterzami w służbie na rzecz wspólnoty kościelnej dla jej wzrostu i życia, wykonując bardzo różne posługi, według łaski i charyzmatu jakimi zostali obdarzeni (EN 73).

pasterstwo, w którym współpracują kapłani i wierni, służy zatem budowaniu Kościoła, natomiast zadanie realizowania apostołstwa w rzeczywistości ziemskiej otrzymują wierni świeccy, a kapłani mają sprawować nad nimi opiekę pasterską.

Zbawcze posłannictwo Chrystusa w stosunku do świata jest zatem powierzono ludziom świeckim. Opieka pasterska, jaką sprawują pasterze nad wiernymi świeckimi, jest częścią duszpasterstwa. Opieka ta domaga się dobrej organizacji (planowanie, programowanie, projektowanie, inicjowanie, zarządzanie, administrowanie, kierowanie, kontrolowanie) i przygotowania duszpasterzy (formacja ludzka i duchowa). Opieka pasterska musi uwzględniać powołanie chrześcijańskie wiernych świeckich, mogących podejmować różne posługi, do których dysponują ich osobiste charyzmaty.

Współpraca apostołska duchowieństwa i wiernych świeckich wymaga dojrzałej współodpowiedzialności za Kościół i królestwo Boże w świecie (zob. KK 37). Życie Kościoła po Soborze wskazywało na różnorodną praktykę tej współodpowiedzialności. Zmiany religijne i społeczno-kulturowe sprawiają, że współpraca świeckich i duchowieństwa nie może się obyć bez pewnych wstrząsów. Należy jednak dążyć do przewyciężenia starych przyzwyczajęń kleru, a świeckich otrząsnąć z apatii, niekiedy podtrzymywanej przez kler. Do ważnych postulatów trzeba również zaliczyć poszanowanie specyficzności charyzmatów, jakie Duch Święty powierza każdemu w Kościele, oczywiście łącznie z charyzmatem posługi kapłańskiej. Optymistyczna wizja przyszłości pokazuje, że Kościół będzie mógł odnaleźć na nowo tę siłę, która w początkach ożywiła wszystkich jego członków w służbie misji, nie pomijając specyficznej roli Apostołów i tych, którzy przejęli w jakimś stopniu ich funkcję³⁶.

* * *

Tak jak między „byciem w Kościele” i „byciem w świecie” nie powinno być pustej przestrzeni, tak samo między kapłaństwem hierarchicznym i powszechnym nie może być przeciwieństwa. Duszpasterska działalność duchowieństwa i apostołstwo wiernych świeckich należą do tej samej służby Chrystusowej, której celem jest zbawienie i uświęcenie ludzi wraz z całym stworzeniem. W Kościele w Polsce należy zatem odchodzić od podziału na służących i obsługiwanych i kreować wizję Kościoła, który jest współtworzącą się wspólnotą.

Sytuację Kościoła w Polsce można porównać do przysłowiowej ciszy przed burzą, której oznaki są coraz bardziej widoczne, zwłaszcza w przekazach medialnych. Przywołując jedną z opinii polskiego pastoralisty, można stwierdzić, że tej burzy nie da się uniknąć, ale można osłabić jej niszczyielskie skutki między innymi poprzez aktywizację laikatu. Jeżeli apostołstwo wiernych świeckich w

³⁶ J.-G. Page, *Teologiczne podstawy...*, s. 62–63.

świecie będzie szkołą życia chrześcijańskiego, to udział w życiu Kościoła stanie się źródłem przywilejów, na czele z przyjaźnią Chrystusa³⁷.

PASTORAL ASPECTS OF THE APOSTOLATE OF THE LAITY

Summary

As among the „being in the Church” and the „being in the world” there should not be any empty spaces, also between the hierarchical priesthood and the universal one should not be in the opposition. The pastoral work of the clergy and the apostolate of the laymen are both in order of the same work of salvation that God has completed in Christ. Obviously, both vocations are realized according to their own charismas. Nevertheless, it is necessary to underline that the apostolate of the laymen is inserted into the mission of the Church, that means, to serve the Kingdom of Christ in the world. This is concretized through a specific share of the laity to the triplex function of Christ: prophetic, priestly and regal. This doctrine is abundantly testified by the Council Vatican II and directly emerges from the teaching of the Bible. In practice, there are numerous fields (on a social and religious levels) in which the laymen can express their responsibility for the Church. Regarding to the situation of the Church in Poland we can notice an clear existing separation between the clergy that exercise their office and the laity that is a simply „consumer” of the clergy’s services. Instead it is necessary to support a Church that will encompass one creative community, prosperous of varied charismas.

Nota o Autorze: ks. dr **EDMUND ROBEK SAC** – wykładowca na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zajmuje się problematyką pastoralną, teologią modlitwy, apostołstwem świeckich, pracą charytatywną, dziełem pielgrzymkowym Kościoła oraz formacją kapłańską.

Słowa kluczowe: apostołstwo, laikat, kapłaństwo powszechne, kapłaństwo hierarchiczne, Kościół.

³⁷ J. Przybyłowski, *Laikat w Kościele Polskim – obowiązki czy przywileje? (Zarys problemu)*, „Ateneum Kapłańskie” 114 (1990), s. 439.